

Бар'єри у банкрутстві

Звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство — це комплексне і складне завдання. Заявникам у таких справах необхідно не лише враховувати положення законодавства, а й зважати на значну кількість суперечливих позицій, викладених у постановках Верховного Суду. Бар'єром, зокрема, може стати наявний підхід до категорії «спір про право» у справах про банкрутство

КАТЕРИНА МАНОЙЛЕНКО, КАТЕРИНА ЦВЕТКОВА

З початку повномасштабного вторгнення постійно збільшується кількість осіб, які не можуть виконати свої грошові зобов'язання з причин, що так чи інакше пов'язані з війною. В цих випадках кредитори можуть ініціювати процедуру банкрутства таких боржників.

Відсутність чіткого законодавчого регулювання, неоднакове правозастосування, а також можливі зловживання з боку боржників — лише частина проблем, з якими змушені мати справу ініціюючі кредитори, вирішуючи питання щодо відкриття провадження у справах про банкрутство.

КАТЕРИНА
МАНОЙЛЕНКО,
адвокат, партнер,
керівник судової практики
GOLAW

КАТЕРИНА
ЦВЕТКОВА,
адвокат, партнер судової
практики, керівник практики
трудового права GOLAW

ПЕРЕДУМОВИ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Із прийняттям Кодексу України з процедур банкрутства (КУЗПБ) для звернення до господарського суду більше не обов'язкова наявність судового рішення, яке набрало законної сили, про стягнення грошових коштів з боржника та відкриття виконавче провадження.

Наразі під час звернення до суду ініціюючий кредитор повинен підтвердити, що його вимоги є безспірними, тобто ґрунтуються на первинних документах, які беззаперечно підтверджують дійсний розмір заборгованості, правомірність підстав її виникнення та доводять прострочення виконання грошового зобов'язання боржником. Водночас безспірність не слід ототожнювати з наявністю судового рішення (постанова КГС ВС від 15 жовтня 2020 року у справі № 922/1174/20).

Крім того, КУЗПБ передбачає можливість ініціювати банкрутство лише тих боржників, які не виконали вчасно свої зобов'язання перед кредиторами та об'єктивно не мають можливості їх виконати й погасити наявну заборгованість.

Отже, обов'язком ініціюючого кредитора є надання суду достатніх доказів існування непогашеного грошового зобов'язання боржника перед кредитором. У зв'язку з цим на ініціюючого кредитора покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування (постанова КГС ВС від 28 вересня 2022 року у справі № 910/430/22).

Правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство, крім ініціюючого кредитора та боржника, стосуються невизначеного кола осіб — потенційних кредиторів боржника. Саме тому під час вирішення питання щодо відкриття провадження у справі на господарський суд покладається обов'язок

перевірити обґрунтованість вимог ініціюючого кредитора та з'ясувати обставини наявності чи відсутності спору про право стосовно вказаних вимог.

КУЗПБ передбачає, що господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство, якщо вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження.

Встановлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство.

Отже, наявність або відсутність спору про право — один із ключових моментів, який належить встановити суду, вирішуючи питання про відкриття відповідного провадження.

Водночас КУЗПБ не визначає жодних критеріїв або ознак поняття «спір про право». За таких обставин саме правозастосовна практика на рівні Верховного Суду мала би надати чітку та однозначну відповідь щодо того, що саме слід розуміти під цим поняттям.

Однак наразі постанови Верховного Суду з вказаного питання містять суперечливі та іноді навіть взаємовиключні висновки. Усталена й передбачувана практика Верховного Суду з цього питання відсутня, що неабияк ускладнює можливість кредиторів передбачати наслідки подання заяви у справах про банкрутство.

СУПЕРЕЧЛИВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд неодноразово висловлював позицію щодо того, що відсутність спору про право в розрізі процедури банкрутства полягає у відсутності неоднозначності в частині вирішення питань

щодо сторін, суті (предмету), підстави виникнення, суми зобов'язання, структури заборгованості, строку виконання зобов'язання тощо.

Методом встановлення таких фактів є дослідження господарським судом відзиву боржника, заслуховування пояснень представника боржника або пошук у Єдиному реєстрі судових рішень позову боржника до ініціюючого кредитора із зазначених вище питань, що перебуває на розгляді іншого суду (постанова КГС ВС від 10 лютого 2021 року у справі № 910/1678/20).

Слід додати, що Верховний Суд уже деталізував свою позицію стосовно позовів боржника.

Зокрема, з метою уникнення випадків створення боржником «спору заради спору» Верховний Суд визначив, що необхідною умовою оспорення в судовому порядку вимог ініціюючого кредитора є те, що таке оспорення має відбуватись до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство (постанови КГС ВС від 2 серпня 2023 року у справі № 910/4288/22 та від 24 листопада 2021 року у справі № 910/16246/18).

Крім того, господарський суд повинен встановити, чи існує спір між ініціюючим кредитором і боржником, який не був предметом судового розгляду, щодо вимог кредитора саме на час підготовчого засідання, тобто до відкриття провадження у справі (постанова КГС ВС від 13 грудня 2022 року у справі № 910/862/22).

Оскільки, як уже було визначено вище, КУЗПБ не містить чіткого переліку ознак, які свідчать про наявність спору про право, господарські суди допускають неоднакове правозастосування. Так, наразі існують дві протилежні позиції КГС ВС щодо застосування частини 6 статті 39 КУЗПБ.

Зокрема, відповідно до першої позиції за наявності відзиву боржника із запереченнями щодо вимог ініціюючого кредитора, які не були предметом судового розгляду та щодо яких відсутнє судове рішення, з додаванням доказів необґрунтованості вимог такого заявника (за наявності) господарський суд не розглядає спір по суті, а на підставі положень частини 6 статті 39 КУЗПБ відмовляє у відкритті провадження у справі, оскільки вимоги кредитора не є безспірними та свідчать про наявність спору про право (постанова КГС ВС від 19 серпня 2020 року у справі № 910/2522/20, від 13 грудня 2022 року

у справі № 910/862/22, від 26 січня 2023 року у справі № 917/1268/21).

На нашу думку, за такого підходу кредитори позбавлені можливості ефективно захистити свої права за допомогою механізмів, визначених КУЗПБ. Адже сама лише наявність відзиву або інших заперечень боржника, не підтверджених жодними доказами, на думку Верховного Суду, свідчить про наявність спору про право, і відповідно, є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Друга позиція полягає в тому, що суд не може формально підходити до визначення наявності спору про право, який зводиться лише до заперечень боржником існування тих чи інших правовідносин. У кожному конкретному випадку суд досліджує заперечення боржника, зокрема те, чи ґрунтуються вони на обставинах справи та підтверджуються відповідними доказами. Наявність спору про право має підтверджуватися належними доказами, а не базуватися виключно на припущеннях боржника (постанови КГС ВС від 10 серпня 2023 року у справі № 918/246/23, від 2 серпня 2023 року у справі № 910/4288/22, від 6 квітня 2023 року у справі № 902/560/20, від 9 березня 2023 року у справі № 911/931/22).

На наше переконання, застосування судами другого підходу сприяє уникненню процесуальних зловживань із боку боржників та досягненню мети процедури банкрутства. Адже сама собою незгода боржника не може бути визначальним фактором для суду під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство. Суд повинен об'єктивно встановлювати наявність чи відсутність спору про право із наданих сторонами доказів, повно і всебічно оцінивши їх.

Узагальнюючи все викладене, можемо констатувати, що наявність або відсутність спору про право — це один із ключових моментів, який належить встановити суду під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство. Враховуючи те, що законодавство не містить переліку будь-яких критеріїв для висновку про існування спору про право, підходи Верховного Суду щодо застосування частини 6 статті 39 КУЗПБ мають бути конкретизовані та не суперечити один одному. Єдність та усталеність судової практики Верховного Суду забезпечить досягнення мети процедури банкрутства й сприятиме передбачуваності та прогнозованості застосування судами норм КУЗПБ.